

ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Аналіз взаємодії як наукової міждисциплінарної категорії дозволяє нам говорити про певні її види, що містять значну гуманістичну сутність. Вона іманентно існує у змісті основних характеристик цього феномену. Йдеться про суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Більше того, без реалізації гуманістичного потенціалу цей тип взаємодії втрачає свою якість бути суб'єкт-суб'єктною, перетворюючись на систему суб'єкт-об'єктних чи об'єкт-об'єктних зв'язків.

Суб'єкт-суб'єктну взаємодію Н.І. Сарджвеладзе правомірно називає інтерсуб'єктною. Суб'єкти в ній пов'язані такими взаємовідносинами, коли інший репрезентується суб'єкту не в якості об'єкта, а як подібна до нього особистість. Ставлення до партнера в цій системі відносин максимально персоналізоване. Інша людина тут виступає в якості кінцевої мети, а не засобу для досягнення особистісних цілей чи задоволення особистісних інтересів. Отже інструменталізм і утилітаризм заміщується певною безкорисністю та альтруїзмом. Манипуляторний підхід до іншого, притаманний суб'єкт-об'єктному типу взаємодії, поступається місцем прагненню і турботі про підвищення рівня персоналізованості партнера, що досягається шляхом стимулювання самостійності, самореалізації, саморозвитку. Це означає наявність умов для досягнення акме як кульмінації способу самореалізації суб'єкта. Акмеологічність виступає в якості ознаки вершинності реалізації, самодосконалості і примноження творчого потенціалу людини як суб'єкта самоздійснення.

Для порівняння нагадаємо, що суб'єкт-об'єктний тип відносин ставить суб'єкта в позицію, коли основною метою його є вплив на партнера, асиміляція і адаптування вчинків і поглядів останнього до власного світогляду. Інтерсуб'єктний тип відносин визнає індивідуальність іншого, його автономність, право на власну думку, своє рішення. Суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини, за виразом М.М. Бахтіна, багатоголосні. Перед учасником суб'єкт-суб'єктного типу спілкування постають дві задачі. По-перше, – пізнати партнера, зрозуміти його внутрішній світ і побачити його таким, яким партнер

насправді є. По-друге, – він прагне до того, щоб партнер зрозумів його адекватно. Аутентичність комунікації є невід'ємною умовою (а також результатом) суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Особистість, яка суб'єкт-суб'єктом ставиться до іншого, прагне, щоб і до неї ставилися відповідно. Завдяки цьому особистістю активізуються два процеси, тобто не лише розуміння внутрішнього світу іншого, але й власного, реалізуючи акти саморозуміння і самопізнання.

Це є одним із основних моментів гуманізації, суть якої полягає у посиленні любові до людини, максимальному забезпеченні принципів справедливості, поваги та шани. Крім того, стратегія суб'єкт-суб'єктної взаємодії формує навички асертивної поведінки, яка є важливим елементом проведення переговорів, рішення конфліктів. Асертивність полягає у здатності людини відстоювати свою точку зору і домагатися того, що їй потрібно, зберігаючи при цьому повагу до партнера і відносини з ним.

Гуманістична сутність суб'єкт-суб'єктної взаємодії виявляється у її спрямованості на забезпечення діалогу між суб'єктами як носіями різних моральних цінностей, у готовності суб'єктів взаємодії надавати свободу один одному у здійсненні власного свідомого вибору, а також у вияві толерантності. Толерантність як ставлення породжує довіру, дружелюбність, готовність до співробітництва й компромісу.

Спираючись на системний підхід, як метод аналізу педагогічної системи, ми виявили типові для ПТНЗ характеристики педагогічної взаємодії: 1) переважання нормативно-формальної парадигми над гуманістичною: «рольовий» характер спілкування; переважно авторитарний стиль керівництва спільною діяльністю (через накази, розпорядження, примус тощо); обмеженість різноманітності педагогічних інновацій у навчально-освітньому процесі; 2) актуальне протиріччя між потребою в реорганізації освіти на гуманістичних принципах і інертністю освітніх структур в плані практичних кроків у даному напрямі, яке може вирішитися, якщо здійснювати інноваційну діяльність з гуманізації не зверху, адміністративно, а зсередини, через суб'єктів педагогічної взаємодії – відповідно до ідей синергетики.

Універсальним засобом гуманізації педагогічної взаємодії є рефлексивність її суб'єктів. На основі аналізу педагогічних і психологічних досліджень нами уточнена сутність особистісно-рефлексивного підходу як основної вимоги до організації освітнього процесу з метою гуманізації педагогічної взаємодії. Особистісно-рефлексивний підхід полягає в систематичній організації рефлексивної діяльності суб'єктів освітнього процесу, зверненої на їх внутрішній світ, моральні відносини між ними, спілкування і спільну предметну діяльність. Особистісно-рефлексивний підхід поєднує принципи діяльнісного підходу з практикою рефлексивного розвитку. Реалізація даного підходу спрямована на розвиток здібностей суб'єктів педагогічної взаємодії до критичного аналізу, осмислення, оцінки і, при необхідності, перепроєктування діяльності і себе, вдосконалення характеру міжособистісних відносин на гуманістичних принципах.

Визначаючи ключові моменти організації рефлексивної діяльності суб'єктів взаємодії поряд з положеннями теоретичного характеру (рефлексія, як внутрішня діяльність індивіда; закономірність переходу зовнішньої діяльності у внутрішню; уявлення про механізм акта рефлексії тощо) була врахована специфіка педагогічної системи як управлінської, а саме: управлінська діяльність – це діяльність по організації других діяльностей. Тому володіння вміннями рефлексії стимулює професійний розвиток суб'єктів управління: здатність усвідомлювати свої переваги і недоліки сприяє формуванню адекватної самооцінки та самокритики; здатність до співвідношення себе «ідеального» і «реального» включає механізми професійного самовдосконалення. В цьому аспекті об'єктами рефлексії суб'єктів управління визначені гуманістичні, духовно-моральні принципи, ідеали, ціннісні орієнтації.